

Manel Ollé, LA LECTORA, 5 de maig del 2020

DOS LLIBRES EN UN (O MIG LLIBRE I QUART)

A la coberta de *Cal Ratoliu* (El Cep i la Nansa, 2020) de Damià Bardera s'hi veu el dibuix d'un tractor Massey Ferguson TE-20 enmig d'un camp segat amb unes quantes bales de palla cilíndriques. Al costat del tractor, el títol, la contracoberta, el nom de l'editorial i el pròleg reforcen la idea que entrem en un llibre de memòries i reflexions fragmentàries sobre els orígens familiars rurals de l'autor, sobre la seva terra i la seva gent. Tot fa pensar que ens les havem amb una exploració del paisatge moral i sentimental que batega mig emboscat rere les pulsions estrafetes dels seus relats. I en part és així. Però no gaire, o només en part, i no ben bé.

En les seccions del llibre que tiren per aquesta banda és on trobem algunes de les seves millors pàgines. Damià Bardera es reconcilia amb la seva nissaga pagesa i ramadera. Anem des del traumàtic rebuig de l'adolescent, que davant dels amics s'avergonyeix de munyir les vaques, fins al retorn a l'antic casal familiar de *Cal Ratoliu*. Transitem uns quants episodis biogràfics puntuals, amb parada a la ciutat de Girona, i amb un interès que augmenta exponencialment quan entrem en la raresa de les seves primeres lectures i en l'impacte que li van fer.

Als escriptors els agrada exhibir la seva precocitat i voracitat lectora. Tendeixen a retratar-se de perfil davant d'una constel·lació de referents i de presumptes influències. Pensen que els convé construir-se una genealogia prestigiosa, més o menys canònica, canalla o personal. En canvi, difícilment trobarem un escriptor que admeti no haver llegit mai cap llibre complet fins als divuit anys. Damià Bardera ho fa sense manies, i ho explica sense fer-ne escarfalls. La seva primera lectura —*El Parfum*, de Patrick Süskind (1985), un exemple pioner i notable del que s'ha acabat codificant com el «best-seller de qualitat»— li desvetlla una curiositat tota

nova, que el porta a explorar l'armari ple de novel·les castellanques —o traduïdes al castellà— del Círculo de Lectores que hi havia al mas dels avis paterns de Viladamat. El que passarà després us sorprendrà.

Gràcies a l'armari del mas dels avis, Damià Bardera es va aficionant a l'excel·lent repertori de la novel·la espanyola dels anys cinquanta — Delibes, Cela, Aldecoa, Sènder, Martín Gaitè, Torrente Ballester, Matute, Fernández Santos... Això és revelador quan ho posem en relació a la mena de narrativa que ha acabat escrivint, bàsicament perquè no hi té res a veure. Aquí hi ha un buit inexplicat. Però la cosa es posa realment interessant quan ens descriu l'enorme impacte que li va causar una de les novel·les de l'armari del mas, *Edad prohibida* (1958), de Torcuato Luca de Tena —sí, el fill del fundador de l'ABC i ell mateix director del diari—, que va llegar en una edició de 1970, prologada pel psicòleg oficial del tardofranquisme, Juan J. López Ibor, introductor al país de la lobotomia i dels electroxocs i les teràpies contra els homosexuals, deixeble i digne successor del psicòleg eugenèsic Antonio Vallejo Nájera, que buscava el «gen rojo». Damià Bardera preua i elogia sense manies aquesta novel·la rara i descatalogada. El va trasbalsar tant que la va llegir cinc cops, i fins i tot va ser decisiva en el fet que se n'anés a viure un any a Sant Sebastià, lloc on se situava la ficció. Tot plegat és sorprenent, escapa a qualsevol mapa previsible, i fa de molt bon llegir.

Els episodis autobiogràfics i les reflexions sobre la formació personal i literària apareixen a *Cal Ratoliu* de manera intermitent. Entremig se succeeixen una sèrie de capítols de temàtica miscel·lània i de format híbrid, que l'autor en un moment del llibre defineix com «articles» —tot i que només en un cas se'ns diu que havia estat publicat prèviament a la *Revista de Girona*. En aquests capítols hi trobem majoritàriament textos que parteixen d'alguna petita anècdota més o menys personal, i que, efectivament, podrien ser en alguna mesura concebuts com articles d'opinió. Tiren cap a la crítica cultural i l'assaig filosòfic o literari.

Despleguen reflexions de fons de setmanari dominical. Aquí l'interès del llibre fluïxeja una mica, es torna irregular.

La formació i la docència que Damià Bardera exerceix en el camp de la filosofia es reflecteix en aquesta mena de textos. Hi treuen de tant en tant el nas Heidegger, Habermas, Ortega i Gasset, Wittgenstein o Epicur. Es fica en uns quants jardins i se'n surt prou bé, amb un estil argumentatiu que, feliçment, defuig l'academicisme, l'argot i el neologisme *à la page*, però que de vegades avança engavanyat, i que sovint tendeix més a defensar una posició prèviament adoptada que no pas a explorar o interrogar-se. Potser el que més desorienta és que els temes que es trien no acaben de dibuixar una mirada personal. Es desdibuixa així el punt més fort de la literatura de Damià Bardera, que és la seva singularitat irreductible. La seva escriptura es torna aquí més neutra, asèptica i fins i tot divulgativa o professoral. Ens parla de coses més o menys ja dites o ja prèviament debatudes, d'una manera prou elegant i clara, però sense que s'acabi d'entendre a què treu cap tot plegat.

Hi ha uns quants articles que reflexionen sobre el llenguatge políticament correcte, sense plantejar posicions inèdites en un debat que ja fa anys que s'arrossega. Debat sobre si està bé o no dir «subnormal» a un nen amb síndrome de Down, sobre el llenguatge homòfob o sobre com el gran avantatge de llegir clàssics dels temps antics és que s'expressen al marge de les constriccions dels tabús del present. En d'altres parla sobre les identitats de gènere i les seves representacions; per exemple, sobre els personatges femenins en els *Barrufets*. N'hi ha uns quants on s'embarca en discussions filosòfiques de les de tota la vida, de les que fa dècades ja ens proposaven a classe d'ètica a tercer de BUP: és natural o no l'homosexualitat?, es pot pensar sense el llenguatge?, quina diferencia hi ha entre la comunicació humana i l'animal?, i què tal tot això dels nens a la carta i l'eugenèsia positiva? El que planteja és prou interessant i apunta a camins argumentatius d'una certa originalitat, però... cal?

Quan parla de literatura tampoc canvien gaire les coses. Defensa amb vehemència una literatura que no estigui adreçada a col·lectius específics, i no sabem ben bé amb qui s'està barallant. O aplica un concepte de Heidegger a la literatura de Javier Tomeo en un gir un xic forçat. De tant en tant vincula les observacions o reflexions a les característiques constitutives de la seva obra narrativa, amb un nivell d'autoconsciència que tendeix a cosificar el seu territori literari: com si fos el d'algú altre i ja estigués perfectament apamat.

No deixa de ser un perjudici del tot prescindible que un llibre hagi de tenir una unitat interna. Que s'hi barregin ingredients molt diferents pot arribar a ser fins i tot un gran avantatge, si els contrastos es reforcen, i si els sabors i les textures llunyanes quallen d'alguna manera insospitada. Però aquí fa l'efecte que s'han ajuntat en un llibre materials que —prèviament editats— podrien haver forjat perfectament la llavor de dos (o fins i tot tres) llibres diferents. La part memorialística hi apareix amb força, però tot just apuntada i no acaba d'explotar una veta amb moltes més possibilitats. Mentre la part assagística i articulística té consistència i moments brillants, no acaba de traçar un discurs actualitzat i que faci conversa amb el lector. Sembla que es limiti a expandir algunes de les preocupacions o dels temes que de forma aleatòria l'ocupen i el preocupen, en la seva docència o les seves lectures. Una part amb l'altra no es reforcen, més aviat es neutralitzen.

Damià Bardera és un escriptor que sempre ha anat molt a la seva. Ha publicat en l'última dècada mitja dotzena de llibres de contes molt breus i una novel·la, també algun assaig i un poemari. El fet d'haver-se prodigat a l'editorial vilanovina El Cep i la Nansa explica en part que sigui menys visible del que el ritme de publicació, el volum i el valor de la seva obra farien preveure. Evidentment, el «barcelonacentrisme» en això hi juga també un paper. Es tracta tanmateix d'una invisibilitat relativa, ja que compta amb avaladors de pes i prestigi en crítiques i pròlegs; i compta també amb una [pàgina web](#) personal molt completa, que permet espigolar

mostres de cadascun dels seus llibres, i que recull un dossier de premsa exhaustiu.

Damià Bardera ha anat bastint un món narratiu valuós, peculiar i fascinant, marcat per una mena de pairalisme mític, primitivista, cruel i disfuncional, mig punk, mig naïf, i sempre descordat, que transmet breus rituals de passatge amb una prosa neta, ràpida i nerviosa. Sembla que la seva narrativa l'empeny envers la fascinació poètica i morbosa pel grotesc i la compulsió instintiva.

L'aposta obstinada per l'exploració d'aquest món enrarit, alhora brutal, tendre i carnaval·lesc, aporta moments fulgurants i relats molt remarcables, però també un cert efecte de reiteració, i l'aparició d'espòriques caigudes de tensió. Es troba a faltar una exigència més alta en la tria dels materials. Fa la sensació que Damià Bardera ho dóna tot i ho posa tot en els seus llibres: tot el que el mou i remou, i això en principi és molt bo en la dinàmica de la creació, però no ho és tant en el resultat que arriba al lector. De vegades sembla que quedi encapsulat del tot, sense acabar de calibrar l'efecte de conjunt del llibre que escriu.

Fa santament, amb el joc que juga i les cartes que té a la mà, de no buscar el bibelot setinat de la *pièce bien faite*, però potser per manca de distància a l'hora de llegir-se, o potser per manca d'una edició més selectiva i menys sistemàtica i prolixa, la seva primera dècada de publicacions ve llastrada per aquesta barreja de repetició i d'alts-i-baixos. Sortosament per qui es pugui sentir encuriós per l'obra de Damià Bardera, l'antologia de quaranta relats breus *Un circ al pati de casa* (Empúries, 2019) en bona mesura hi posa remei: és una entrada plausible al seu món bigarrat.

Enmig de passatges efímers, *Cal Ratoliu* conté no pocs materials germinals, susceptibles d'integrar-se en dues possibles antologies de funció semblant a la que ha jugat *Un circ al pati de casa* amb la seva narrativa. Una antologia assagística, i una altra memorialística. Som al cap del carrer. La llàstima és que la incontinença i la dispersió no permetin visualitzar ja d'entrada el

talent fulgurant i la tossuda i irreductible singularitat de la seva literatura.
La veritat és que fins i tot fa una mica de ràbia.